

ТЕЛЕВІЗІЙНИЙ СПЕЦРЕПОРТАЖ У СУЧАСНОМУ МЕДІАПРОСТОРІ

Аліна Лісневська

*Київський університет імені Бориса Грінченка,
кафедра журналістики та нових медіа,
вул. Маршала Тимошенка, 13 Б, м. Київ, 02000, Україна,
e-mail: lesnevskaya_alina@i.ua*

У статті досліджено особливості телевізійного спецрепортажу як специфічного медіапродукту, розглянуто процес трансформації зазначеного жанру, його різновиди, специфіку екранного втілення журналістських матеріалів. Також проаналізовано тематику та форматність сучасних спецрепортажів на різних медіаплатформах. Існування телевізійного спецрепортажу в практиці журналіста сьогодні процес суперечливий, розвиток спецрепортажу підпорядкований тенденціям розвитку новинної журналістики загалом. На телебаченні більше використовується репортажний метод, формат може змінюватися – від спецрепортажу в новинах до телепрограми у зазначеному жанрі та навіть репортажного документального фільму. Жанр телевізійного спецрепортажу також використовується в інвестигативній журналістиці.

Ключові слова: телевізійний спецрепортаж, репортер, конвергентні медіа, журналістські стандарти, вплив екранної дії.

Сьогодні складно уявити контент будь-якого телеканалу без жанру "репортаж" як в програмі новин, так і в інших програмах. Саме цей жанр дозволяє знизити ризик маніпуляції свідомістю мільйонів споживачів інформації та викликає довіру, створюючи високий рівень емоційного сприйняття інформації. В добу дефіциту критичного мислення серед учасників медіакомунікації існує тверда позиція "думаючих" споживачів традиційного і конвергентного медіапродукту – побачити подію на власні очі, проаналізувати, зробити висновки, сформувати точку зору. Тому вкрай популярними є передачі і відеосюжети в жанрі репортажу, окреме місце серед яких посідає жанр спецрепортажу. Сучасний рівень технічних можливостей відкривають нові перспективи розвитку цього жанру в будь-яких медіа, але в екранному втіленні вони, по суті, безмежні. Репортажність вважається "іманентною ознакою телебачення" [9, с. 285] та цілком втілює таку його особливість як симультантність – одночасність фіксації події та її трансляції, що забезпечує особливу достовірність і переконливість. Проте навіть досвідчені журналісти стикаються з певними складнощами, працюючи над телерепортажем, а початківці не завжди вміють виокремити спеціальний репортаж у системі журналістських жанрів.

Мета статті – розглянути особливості телевізійного спецрепортажу як специфічного медіапродукту та визначити його місце в сучасному медіапросторі. Актуальність обґрунтована недостатньою кількістю досліджень, що мають несистемний характер, а в монографіях з цієї тематики розглядаються зазвичай вузькі аспекти розвитку теле-

візійного спецрепортажу. Інформаційна база нашої статті ґрунтується на дослідженнях українських учених – З. Дмитровського, В. Гоян, О. Гояна, Д. Теленкова, А. Яковця та монографіях й публікаціях зарубіжних авторів З. Вайшенберга, М. Галлера, М. Кіма, Д. Рендала, О. Тертичного, В. Цвіка. Отже, актуальним, на думку автора, є аналіз розвитку та трансформації жанру "телевізійний спецрепортаж" з метою визначення його особливостей та місця в сучасному медіапросторі.

Репортер на телебаченні – складний фах телевізійного журналіста, який повинен сьогодні володіти широким спектром професійних навичок. У службі новин він готує тематичні репортажі та репортажі з подій, для аналітичних програм готує аналітичні та критичні матеріали, для публіцистичних програм – проблемні репортажі. Професія "телерепортер" виробила стійкі критерії творчо-професійної діяльності в різних типах і форматах телевізійного мовлення, підтвердивши свою актуальність для інформаційного, інформаційно-аналітичного та аналітичного типів мовлення. До того ж сучасність вимагає від зазначених фахівців володіння новітніми інформаційними технологіями та технічних знань з дигіталізації усїєї сфери телевізійної журналістики та переходом до нового каналу комунікації – конвергентних медіа [6, с. 7]. На думку В. Гоян, "Репортер повинен миттєво мислити, повинен уміти відокремити себе від загального, що вирує, що відбувається. Вміти побачити найголовніше, найсуттєвіше і миттєво відтворити в додатковому слові. Найперше на телебаченні – це зображення, а потім вже текстовий інформаційний ряд, репортер – це аналітичне мислення, уміння правильно "телевізійно" викласти інформацію" [3, с. 5].

Для репортажу на телебаченні властиво фіксування справжнього життя; журналіст-репортер дивиться на подію очима телеглядача, так само, як і він, занурюється в перипетії події та знайомиться з її героями.

Одним з найскладніших різновидів телевізійного репортажу є спеціальний репортаж, який традиційно відноситься до інформаційних жанрів, проте перебуває в постійному розвитку та трансформації. М. Кім, наприклад, відводить йому місце в групі пізнавально-тематичних жанрів з ознаками публіцистики на тій підставі, що його створення вимагає від журналіста ретельного вивчення теми та узагальнення фактажу [5]. В. Цвік називає телевізійний спецрепортаж "мікронарисом", який майже завжди має всі жанрові ознаки теленарису. В телевізійних спецрепортажах рівень художності традиційно високий" [9, с. 286]. На думку М. Галлера, цей жанр є гібридним та поєднує безпосередньо репортаж і розслідування, але не розслідування-викриття, а розслідування-дослідження проблеми з суттєвою фактологічною базою. Дуже важлива наявність емоційних деталей як у відеоряді, так і в тексті задля представлення проблеми на емоційному рівні [2].

Спецрепортаж є відгуком на резонансну подію чи проблему будь-якої сфери суспільного життя, подій та героїв може бути багато. "Не існує спецрепортажу про синю моркву чи про те, що коала народила тигреня" [4, с. 1]. Тому й теми спецрепортажів, які сьогодні виробляють і транслюють українські телеканали говорять самі за себе: "Львівськ: як живе місто через 3 роки", "Як українці користуються безвізом" (Hromadske. UA), "Як виживає Зайцеве: спецрепортаж", "Як депутати на Дніпропетровщині відсто-

ювали Брежнєва” (5 канал), ”Забудівля історичного Києва”, ”Судова реформа” (Інтер) [11; 12; 13]. Спецрепортаж потребує від автора публіцистичного підходу, має більший хронометраж, ніж двохвилинний новинний сюжет, часто виноситься за рамки випуску новин і демонструється в ефірі одразу після закінчення новинної програми. Практично всі загальнонаціональні телеканали виробляють і транслюють відеопродукт цього жанру, навіть ”обов’язкова присутність спецрепортажів та серіалів в сітці мовлення для утримання рейтингу” [7, с. 12].

Жанр телевізійного спецрепортажу одразу увійшов у новий медіапростір, для якого конвергентність є важливою ознакою. Найцікавіші матеріали цього формату можливо знайти на сайтах каналів та в You Tube, Facebook, Twitter. Багато каналів мають повну версію в You Tube [11; 12; 13; 14; 15]. Цікаво зазначити, що Hromadske.UA в You Tube третім рядком рубрик на сторінці виставляє ”Спеціальний репортаж” [11], так само як канал ”Україна” в сітці мовлення має програму ”Спеціальний репортаж” у вечірній prime time. Також, традиційно, це постійні рубрики інформаційно-аналітичних програм ”ТСН. Тиждень” (1+1), ”Подробности” (Інтер) чи повноцінні програмні проекти ”Ексклюзивний репортаж з окупованого Донецька”, ”Чому на нові школи витрачають мільйони” (програма ”Секретні матеріали” канал ”1+1”), ”Обличчя війни. Спецрепортаж” (Перший.UA) [16; 15].

На думку Л. Канфера, спецрепортаж сьогодні розглядається більше як метод отримання інформації з використанням певної стилістики, проте масштаб і специфіка зазначеного відеопродукту різноманітна ”Спецрепортаж, так само як і його найвища сходинка – документальне репортажне кіно – це трикутник. При наявності двох сторін – репортажу та аналітики – можливо говорити про спецрепортаж. Для документального кіно потрібна певна драматургія” [4, с. 2]. Спеціальні репортажі все частіше стають окремими передачами, що будуються за законами репортажного жанру, все частіше автори працюють у руслі інvestigативної журналістики. Наприклад, програма ”Секретні матеріали” (1+1) [16].

Розвиток жанру спеціального репортажу спричинив появу нового різновиду інформаційного мовлення – багатосерійного репортажу, в якому кілька днів поспіль журналіст здійснює розслідування однієї проблеми, повертаючись до однієї теми, та героям [9, с. 287]. Такі передачі готують досвідчені репортери, які створили собі ім’я, завоювали повагу глядачів та їхню довіру плідною роботою. Серед українських медійників зазначеного фаху треба згадати А. Цапльєнко, С. Андрушка, В. Сороку, О. Кашпор, Н. Нагорну.

Важливість присутності зазначеного жанру у сучасному медіапросторі можливо зрозуміти за таким фактом: у 2010 році оргкомітет національної премії ”Телетриумф” створив нову номінацію ”Спеціальний репортаж”.

Проте не завжди глядачі мають можливість дивитись якісний з точки зору об’єктивності надання інформації медіапродукт, іноді журналісти женуться за сенсацією, для втілення якої спецрепортаж цілком підходить. Наприклад, на телеканалі ”Україна”, який посідає перше місце у рейтингу за даними Індустріального телевізійного комітету на серпень 2017 року [8] існує циклова програма ”Слідами...”, яка має

ознаки спецрепортажа та пов'язана з темою проблеми корупції в країні. У програмі "Слідами грантоїдів: спеціальний репортаж" використовуються репортерські методи отримання інформації, яскраві деталі, емоційність екранної інформації, навіть музика, обов'язково створюється "ефект присутності". Проте, за твердженням інтернет-видання "Детектор медіа", створена вона із порушеннями журналістських стандартів: "Незалежна медійна рада дійшла висновку, що було допущено неприпустиме для інформаційної журналістики порушення стандартів точності, достовірності та збалансованості подачі інформації... всі експерти дублюють думку журналістів та використовують для підтвердження їхньої позиції щодо фактів, відображених у сюжеті" [10]. Телевізійний спецрепортаж має безліч можливостей впливу, але насамперед повинен відповідати журналістським стандартам, що є проблемою в сучасному медіапросторі.

Дослідники та практики з цієї проблеми [2; 5] зауважують глибинні зміни, що відбуваються у засобах створення інформаційних жанрів, в тому числі і репортажу, внаслідок чого відбувається оновлення сформованих концепцій. Поняття "репортажний опис", "репортажна розповідь", "репортажний лист" використовуються, коли мова йдеться про конкретні методи демонстрації інформації в журналістському тексті, згідно з різними жанровими формами.

Відзначаючи трансформацію телевізійного спецрепортажу загалом, відзначимо, що змінам піддається головна риса зазначеного жанру – "ефект присутності", яка ускладнюється різними композиційними та візуальними прийомами, вони виконують й функцію аргументації. Проте сьогодні набагато важливіше показати не "ефект присутності", а ефект співпереживання, співучасті. Сучасна мова екрану (елементи динамічного відео), що активно розвивається, а також сучасне цифрове обладнання надають таку можливість. Все частіше репортерська команда складається не тільки з оператора та журналіста, а ще й режисера.

Визначення жанрових рис телевізійного спецрепортажу наразі процес суперечливий, він підпорядкований тенденціям розвитку новинної журналістики загалом. Основою спецрепортажу все частіше є не подія, а проблема. Він готується в тих випадках, коли тема вимагає від репортера ретельного і всебічного вивчення, вільного володіння технологіями, композиція спецрепортажу схильна до трансформації. Зазначений медіапродукт є витратним, вимагає збирання додаткових фактів і знаходження тривалого часу на місці події, журналіст стає свідком подій, знаходиться в кадрі, рухається та створює ефект присутності глядача.

Отже, жанр телевізійного спецрепортажу постійно змінюється, незмінним залишається тільки принцип існування "медійної реальності", коли "мова йдеться не про відповідність "реальному світу", а про ті ознаки, які має світ, створений медіа" [1, с. 28].

Список використаної літератури

1. Вайшенберг З. Новинна журналістика: навчальний посібник / за заг. ред. В. Ф. Іванова. – К. : Академія Української преси, 2011. – 262 с.

2. Галлер М. Репортаж : навчальний посібник ; пер. з нім. В. Климченко, В. Олійник; заг. ред. В.Ф. Іванова. – К. : Академія Української преси, Центр Вільної Преси, 2011. – 348 с.
3. Гоян О. Журналістська телерадіоосвіта : сучасні тенденції [Електронний ресурс] / О. Гоян, В. Гоян // Електронна бібліотека Ін-ту журналістики КНУ ім. Тараса Шевченка. – Режим доступу : <http://www.journ.univ.kiev.ua>
4. Канфер Л. Правило трикутника в спецрепортажі [Електронний ресурс] / Л. Канфер // Детектор медіа. Статті. – 13 лютого 2017. – Режим доступу <http://detector.media/production/article/123085/2017-02-13-pravilo-treugolnika-v-spetsreportazhe/>
5. Ким М. Н. Репортаж: технологія жанра / М. Н. Ким. Спб. : Изд-во Михайлова В. А., 2005. – 224 с.
6. Лісневська А. Л. Мистецтво телевізійного репортажу : навч.-метод. посіб. для студ. з напряму підготовки "Кіно-, телемистецтво" та "Тележурналістика" / А. Лісневська, Т. Коженівська ; ДЗ "Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка", 2013. – 189 с.
7. Теленков Д. Особливості телевізійної верстки новин [Електронний ресурс] / Д. В. Теленков // Електронна бібліотека Інституту журналістики КНУ імені Тараса Шевченка. – 2008. – Режим доступу <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2349>
8. Рейтинг українських телеканалів [Електронний ресурс] // топ-панель Індустріального телевізійного комітету. – Серпень 2017. – Режим доступу: <http://tampanel.com.ua/ru/rubrics/canals/>
9. Цвик В. Телевізійна журналістика : учеб. пособие для студентов вузов / В. Л. Цвик. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : ЮНИТИ –ДАНА, 2013. – 495 с.
10. <http://detector.media/community/article/127387/2017-06-28-spetsreportazh-slidami-grantoidiv-vid-kanalu-ukraina-porushue-standarti-nezalezhna-mediina-rada/>
11. Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/HromadskeTV>
12. Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/Schannel>
13. Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/InterTVua>
14. Режим доступу: <https://www.youtube.com/user/kanalukraine>
15. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=A0lc0Z7YBIY>
16. Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=NYuebSFKmDY>

Стаття надійшла до редколегії 14.09.2017

Прийнята до друку 20.09.2017

TELEVISION SPECIAL REPORT IN MODERN MEDIA SPACE

Alina Lisnevskaya

*Borys Grinchenko Kyiv University,
The department of Journalism and New Media,
13-B, Marshala Tymoshenka Str., Kyiv, 02000, Ukraine*

In the time of critical thinking deficit among the participants of communication exist the position of "thinking" media product's consumers. It consists in consideration of event by own eyes, analysis, making conclusion and formulation of own point of view. Therefore, transmission and video spots in "reporting" genre are extremely popular, and special place among them occupies the genre of television special report. The modernity requires from a journalist reporter possessing of the newest information technology from digitalization of all sphere of television journalism in connection with passing to the new channel of communication - converged media.

According to the author, the most essential is an analysis of development and transformations of genre “television special report” with the aim of its features determination and importance in contemporary media space.

Traditionally, special report refers to the informative genres, however it is in permanent development. This mentioned genre is hybrid and proximately it conjoins reporting and investigation, but not investigation-exposure, but investigation-research of problem, with a substantial factual base. Nowadays, it examines more as a method of receiving information with certain stylistic utilizing, although the measure and the frame of denoted media product are varied – from video plot in news to reporting record film.

Special report sareinre a singly be coming separate programs, which are base don't he law soft he reporting genre, used in investment journalism. The development of special genre has led to appearing of a new kind of information broadcasting – to the multi-episode report in what the journalist doing investigation of one problem, returning to one topic.

The main feature of this genre is the “effect of presence”, which in the process of transformation, is complicated by various compositional and visual methods that perform the function of reasoning. It is more important to show not the “effect of presence”, but the effect of empathy, complicity in today's reports. It is very important to have emotional details both in the video and in the text in order to represent the problem at the emotional level.

Not always, viewers have the opportunity to watch a quality product, because journalists are chasing after a sensation, for which the genres of special reports fit perfectly. The television special report has many possibilities of influence, but first tall it should meet the journalist's standards, which is the problem in the modern media space.

Key words: TV (television) special report, reporter, converged media, journalistic standards, the influence of on-screen action.